

Profesor Wiesław Witkowski

Wiesław Witkowski urodził się 7 stycznia 1927 roku w Warszawie. Matka była nauczycielką, ojciec — inżynierem. Przed rokiem 1939 uczęszczał do szkoły powszechnej w Łodzi, potem w Skierniewicach, gdzie zdał egzamin wstępny do gimnazjum, ale małą maturę zdobył już na tajnych kompletach, jednocześnie ucząc się w 3-letniej szkole handlowej (Handelsschule). Po wojnie w 1946 roku zdał dużą maturę w Liceum Ogólnokształcącym im. Bolesława Prusa w Skierniewicach. W tym samym roku Wiesław Witkowski rozpoczął studia polonistyczne ze specjalnością sławistyczną na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Początkowo interesowały Go języki czeski i słowacki, potem ukraiński i rosyjski. Był słuchaczem wykładów tak znanych profesorów, jak Tadeusz Grabowski, Kazimierz Wyka, Kazimierz Nitsch, Zenon Klemensiewicz, Tadeusz Lehr-Spławiński i Jan Safarewicz. Jednakże największy wpływ na zainteresowania naukowe i dalszą działalność Wiesława Witkowskiego wywarł prof. Jan Janów, który w owym czasie był kierownikiem Zakładu Języków Ruskich Studium Słowiańskiego UJ. Jeszcze będąc słuchaczem III roku studiów, w 1948 roku, został asystentem — wolontariuszem prof. Jana Janowa, aby dwa lata później awansować na młodszego asystenta. W 1952 roku obronił pracę magisterską pt. „Imiona działacza [nomina agentis] w języku rosyjskim”. Po dwóch następnych latach mgr Wiesław Witkowski był już starszym asystentem w Zakładzie Języków Wschodniosłowiańskich. Z zakładem tym, przemianowanym później na Zakład Języka Rosyjskiego, był związany bez mała lat czterdzieści, kierując nim przez 20 lat (1973–1993). Licząc natomiast związki Profesora Witkowskiego z uniwersytecką sławistyką wschodnią, trzeba mówić o całym półwieczu!

Ostatnie lata przed swoim przejściem na emeryturę poświęcił Jubilat nadaniu ram organizacyjnych ukrainistyce krakowskiej, a kiedy w 1994 roku w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej utworzono Katedrę Ukrainistyki, stanął na jej czele. Powstanie Katedry było swego rodzaju ukoronowaniem Jego pracy badawczej nad językiem ukraińskim, gdyż ten obiekt badań jest Mu bliski przez całe życie. Właśnie prace ukrajinistyczne były podstawą uzyskania przez Wiesława Witkowskiego kolejnych stopni naukowych.

Rozprawę doktorską na temat języka Leksykonu Pamby Beryndy Wiesław Witkowski obronił w 1963 roku, natomiast rozprawę habilitacyjną pod tytułem „Język utworów Joannicjusza Galatowskiego na tle piśmiennictwa ukraińskiego XVII wieku” — w 1969 roku. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1978 roku, zwyczajnego zaś — w 1992 roku.

Przez wiele lat jako wybitny specjalista z zakresu językoznawczej problematyki wschodniosłowiańskiej współredagował, a po części nadal współredaguje, prestiżowe czasopisma naukowe i serie wydawnicze, m. in. „Russian Linguistics”, „Slavia Orientalis” (od roku 1975 — zastępca redaktora naczelnego), „Studia z Filologii Polskiej i Słowiań-

skiej”, „Przegląd Rusycystyczny”, a ostatnio — nowo powstałe czasopismo „Krakowskie Zeszyty Ukrainistyczne”.

Jubilat jest członkiem krajowych i zagranicznych towarzystw i organizacji naukowych: Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Komisji Słowianoznawstwa PAN, Komisji Językoznawstwa PAN, Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Polskiego Towarzystwa Rusycystycznego, Międzynarodowej Asocjacji Białorutenistów i Międzynarodowej Asocjacji Ukrainistów. Uczestniczył w wielu konferencjach i sympozjach tak w kraju, jak i za granicą, a także w Kongresach Sławistycznych w Pradze (1968), Kijowie (1983), Sofii (1988) i Bratysławie (1993)*.

Dorobek naukowy Jubilata jest obszerny i zróżnicowany pod względem tematyki, obejmuje bowiem bardzo szeroki zakres nauki o językach wschodniosłowiańskich. Są tu monografie o języku jednego zabytku, są charakterystyki języka poszczególnych epok, są prace dotyczące szczegółowych zagadnień usytuowanych na jednym poziomie językowym, są wreszcie badania nad wzajemnym oddziaływaniem języków w ich wspólnej historii i współczesności. Wiesław Witkowski opisuje wszystkie trzy języki wschodniosłowiańskie widziane z perspektywy języka polskiego, ale ulubionym obiektem Jego obserwacji są języki i dialekty Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jest to przede wszystkim wiek XVII i sporadycznie XVIII. Cechą wspólną wszystkich prac Profesora Wiesława Witkowskiego jest wielka sumienność i rzetelność prowadzonych badań, jasność i prostota sformułowań, dobre udokumentowanie wyciągniętych z analizy wniosków.

Tak więc w omawianym dorobku można wydzielić kilka nurtów tematycznych.

Za najcenniejsze uznaję prace ukrainistyczne, gdyż są najbardziej odkrywcze i nowatorskie. Dotyczą one głównie języka XVII wieku. Mamy tu dwie książki, rozprawy doktorską i habilitacyjną, szereg poważnych artykułów i recenzji. „Trwałe miejsce w ukrainistyce językoznawczej zapewniła Jubilatowi synteza dziejów języka ukraińskiego, wydana zrazu jako broszura w popularnej serii «Nauka dla Wszystkich», a następnie w rozszerzonej wersji w zbiorowym dziele krakowskich uczonych *Ukraina. Teraźniejszość i przeszłość*” [op. cit., s. 10]. Prace białorutenistyczne powstawały nieco później, w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Poświęcone są fonetyce, słowotwórstwu, a przede wszystkim leksykologii, np. *Uwagi o adaptacji fonetycznej zapożyczeń z polskiego w języku starobiałoruskim* [1979], *Leksyka cerkiewnosłowiańska i polska w szesnastowiecznym białoruskim przekładzie ksiąg starotestamentowych* [1996] i in.

* *Słowianie Wschodni. Między językiem a kulturą. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wiesławowi Witkowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Pod red. A. Bolek, A. Fałowskiego, B. Zinkiewicz-Tomanek. Wydawnictwo Bohdan Grell i córka s.c., Kraków 1997, ss. 300. Tom ten zawiera, oprócz materiałów konferencyjnych, obszerną biografię, także naukową, gdzie w sposób bardzo rzeczowy, obiektywny i wyważony oceniono cały bogaty dorobek Profesora, bez popadania w okolicznościową retorykę. Bibliografię prac opublikowanych, obejmującą 150 pozycji, opracował starannie A. Fałowski. W swoich niniejszych rozważaniach o działalności i zainteresowaniach naukowych Profesora Wiesława Witkowskiego opieram się na tej publikacji.

Równoległe z tymi pracami Wiesław Witkowski publikuje szereg rozpraw dotyczących synchronii i diachronii języka rosyjskiego. Zajmuje Go słowotwórstwo (por. pracę magisterską, gdzie opisywał sufiksy tworzące nazwy działacza w języku rosyjskim, opublikowaną w całości w 1955 roku, artykuł o przedrostkach czasownikowych *wz-, ws-, woz-, wos-* [1963] i rozprawkę etymologiczną pod tytułem *Jeszcze raz o proischożdienii agientiwnogo suffiksa -szczik/-czik* [1981]), morfologia (*O pozostałościach liczby podwójnej we współczesnym języku rosyjskim* [1954], *Jeszcze o gwarowej konstrukcji gramatycznej typu gulat' s diewuszkam* [1978], *Tureckie en iyi — rosyjskie samyj choroszij* [1978] oraz *Próba wyjaśnienia genezy wschodniosłowiańskich form stopnia najwyższego typu samyj choroszij* [1983]. *Wokół genezy rosyjskich związków wyrazowych typu dwa szaga, dwa czasu* [1987]), a także dialektologia, onomastyka, historia myśli gramatycznej itd.

Najwięcej jednak prac Profesor Witkowski poświęcił leksykologii, np. *Nazwy niektórych minerałów w językach wschodniosłowiańskich* [1974], *Ze studiów nad historią choronimów w języku rosyjskim* [1988], *Toponimy polskie w źródłach starorusyjskich* [1991] itd. Szczególne miejsce zajmują tu rozprawy i artykuły o pożyczkach leksykalnych, zwłaszcza o polonizmach w języku rosyjskim — i szerzej — w językach wschodniosłowiańskich. Ta tematyka przewija się przez całą drogę badawczą Jubilata, od popularnego artykułu z roku 1957 *Rusycyzmy we współczesnym języku polskim*, poprzez poważne badania historyczne: *Uwagi o kilku wyrazach polskich w „Leksykonie” Pamby Beryndy z 1627 r.* [1959], *Fonetyka wyrazów zapożyczonych z polskiego w „Leksykonie” Pamby Beryndy* [1961], *Elementy polskie w języku Kotlarewskiego* [1970], *Polonizmy rzeczywiste i pozorne w tekstach cerkiewnoruskich sprzed XVI w.* [1982], *KSIĄDZ na tle innych zapożyczeń zachodniej terminologii kościelnej w językach wschodniosłowiańskich* [1984], *Zapożyczenia z polskiego w języku rosyjskim pierwszej połowy XVIII w. a wyrazy pochodzenia polskiego w „Leksykonie” F. Polikarpowa-Orłowa* [1991] aż po *Najnowsze zapożyczenia rosyjskie z języka polskiego* [1992] oraz *Rosyjskie zapożyczenia semantyczne z języka polskiego* [1992].

Ten nurt badawczy jest nadal kontynuowany, a nawet wypiera inne, gdyż Profesor Witkowski — jak mi wiadomo — w najbliższym czasie oddaje do druku obszerną publikację zawierającą opracowanie polonizmów w języku rosyjskim. Czekamy z niecierpliwością na tę pracę.

Oprócz tematów czysto lingwistycznych interesują Profesora wzajemne wpływy kulturowe, np. historia drukarstwa cyrylicznego na ziemiach polskich. W Jego dorobku liczne są publikacje typu: *Drukarnia bazylikańska w Począjowie — osiemnastowieczny ośrodek kulturalny na Wołyniu* [1993], *Katalog starodruków cyrylicznych Muzeum Zamku w Łańcucie* [1994] czy wreszcie *Stosunki społeczno-kulturalne i językowe na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej za panowania Zygmunta III Wazy* [1994] i wiele innych.

Niniejsze omówienie — z konieczności skrótowe — nie byłoby pełnym, gdyby nie wspomnieć o autentycznym zaangażowaniu Jubilata w życie naukowe slawistyki wschodniosłowiańskiej. Stąd częste cykliczne omówienia osiągnięć badaczy

polskich, jak np. *Wkład Polaków w studia nad językami wschodniosłowiańskimi* [1975], czy *Polskie studia nad historią języka rosyjskiego w powojennym czterdziestoleciu* [1990], a także bardzo liczne kompetentnie napisane recenzje prac rusycystycznych i sławistycznych wydawanych na całym świecie.

Praca naukowa Profesora Wiesława Witkowskiego była zawsze ściśle związana z obowiązkami dydaktycznymi i organizacyjnymi. Wychował liczne grono studentów, którym umiał wpoić zainteresowania naukowe. Wielu Jego byłych słuchaczy prowadzi teraz samodzielne badania językoznawcze. Rusycystyka lingwistyczna krakowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej szczególnie dużo zawdzięcza współpracy z Uniwersytetem Jagiellońskim, a zwłaszcza z Profesorem Witkowskim. Kilkoro naszych współpracowników legitymuje się dyplomami magisterskimi Uniwersytetu Jagiellońskiego, część wyszła spod opiekuńczych skrzydeł promotorskich prof. Wiesława Witkowskiego. Nic dziwnego więc, że zawsze nasze zakłady języka rosyjskiego łączyły życzliwe, „dobrosąsiedzkie” stosunki. Stąd tradycja wspólnych posiedzeń naukowych i opieka merytoryczna nad badaniami młodszej kadry naukowej. Wiem, iż nie tylko Zakład Języka Rosyjskiego naszej WSP może poszczycić się taką życzliwą uwagą i opieką. W polskim środowisku rusycystycznym Profesor Wiesław Witkowski cieszy się niekłamanym szacunkiem za swoją ogromną erudycję i otwartość na różnorakie problemy i gotowość służenia wiedzą każdemu, kto tej pomocy potrzebuje. Wykazywał i wykazuje przy tym wielkie poczucie sprawiedliwości. Wymagający wiele od siebie, nie stosuje taryfy ulgowej wobec innych. Dostarczone Mu do oceny teksty czyta chętnie, dogłębnie je analizuje, bardzo dbając o czystość języka i precyzję oraz prostotę wypowiedzi. Dlatego też oprócz wypromowania kilkunastu doktorantów Jubilat ma na swoim koncie liczne recenzje rozpraw habilitacyjnych i doktorskich, a także ogromną liczbę recenzji wydawniczych, różnorodnych opinii i ocen prac, np. prowadzonych w ramach programów resortowych, opinii o programach i planach studiów itd.

Jako wieloletni dyrektor Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego (1984–1993) oraz kierownik Studium Doktoranckiego Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej (1981–1983) umiał pogodzić obowiązki organizacyjne z badaniami naukowymi.

Prawość, uczciwość i głęboką mądrość Profesor Wiesław Witkowski łączy z wielką skromnością, taktem i życzliwością wobec innych.

Ludwika Jochym-Kuszlikowa